

Η ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΙΑΤΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ
ΤΩΝ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1927

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ: Γ. Χ. ΠΕΡΓΑΜΑΛΗ, ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ ΙΙ
1927

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόεδρος Ἐπὶ τῆς ἐνεστώσης ἐπιδημίας γρίπης . . .	54
Φ. Κοπανάκης. (Εἰσηγητής). Ἐπὶ τῆς ἐνεστώσης ἐπιδημίας γρίπης	54—59
Κ. Κυριαζίδης. (Εἰσηγητής). Ἐπὶ τῆς ἐνεστώσης ἐπιδημίας γρίπης	60—66

στ'

Κ. Μουτούσης. (Εισηγητής). Ἐπὶ τῆς ἐνεστώσης ἐπι- δημίας γρίπης	67—70
Συζήτησης (Σ. Λιβιεράτος Β. Μπένσης)	71—72

Ἡμερησία Διάταξις.

3) ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Ἐπὶ τῆς ἐνεστώσης ἐπιδημίας γρίπης.

Ἐπὶ τῇ ἤδη καὶ πάλιν, μετὰ ὀκταετίαν, ἐμφανισθεῖσα παγκοσμίω ἐπιδημία τῆς γρίπης, ἐξ ἧς ἐννόητος ὁ φόβος τῶν ἀνθρώπων, ἀναπολούντων τὴν φοβερὰν θνησιμότητα τῆς ἐπιδημίας ἐκείνης τοῦ 1918—20, ἔκρινα πρόπον ὅπως ἀσχοληθῇ ἡ Ἐταιρεία ἡμῶν ἐπὶ τῷ διπλῷ σκοπῷ, ἦτοι πρῶτον μὲν ὅπως πληροφορηθῶμεν ἡμεῖς αὐτοὶ διὰ στόματος τῶν ἐπιδημιολόγων ἐταίρων περὶ τῶν κατὰ τὴν ἐπιδημίαν ταύτην, δεύτερον δὲ καὶ ὅπως δυνηθῶμεν νὰ διαφωτίσωμεν ἐγκύρως τὸ κοινὸν περὶ τῆς πραγματικῆς φύσεως τῆς νόσου ταύτης καὶ ἔτι καὶ ὑποδείξωμεν ὁποῖα μέτρα ὀφείλουσι νὰ ληφθῶσι κατ' αὐτῆς. Ἐλχασιστῶ τοὺς Κυρίους Φ. Κοπανάρην, Διευθυντὴν τοῦ Τμήματος Δημοσίας Ὑγιείας ἐν τῷ Ὑπουργείῳ, Κ. Κυριαζίδην καὶ Κ. Μουτούσην, εἰδικοὺς καὶ τούτους ἐπιδημιολόγους, οἱ ἔσπευσαν ὅπως ἀνταποκριθῶσιν εἰς τὴν πρόσκλησίν μου. Ἔτι δ' ὁμῶς παρακαλῶ ὅπως καὶ ἄλλοι ἐταῖροι, ὅσοι ἐπιθυμοῦσι, μετασχωσιν εἰς τὴν συζήτησιν, ὡς τοῦτο συμβαίνει πρὸς πάσας ἡμῶν τὰς ἐπιστημονικὰς ἀνακοινώσεις.

4) Φ. ΚΟΠΑΝΑΡΗΣ. Ὁ ἀξιότιμος Κύριος Πρόεδρος τῆς Ἐταιρείας ἔσχε τὴν πρωτοβουλίαν ὅπως κατὰ τὴν σημερινὴν συνεδρίαν αὐτῆς ἀφιερῶθῃ ὀλίγη ὥρα διὰ τὴν ἀνάπτυξιν εἰς πᾶσαν σημεῖον ἐπεκτάσεως καὶ βαρύτητος εὐρίσκεται ἡ ἐμφανισθεῖσα ἐσχάτως ἐπιδημία τῆς γρίπης. Ἐχῶ ἐπομένως τὴν τιμὴν νὰ περιγράψω διὰ βραχέων τὰ τῆς πορείας καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐντάσεως τῆς ἐπιδημίας τῆς γρίπης.

Ἐκ τῶν ἀπὸ δεκαπενθημέρου περίπου συγκεντρουμένων κατόπιν αἰτήσεώς μου νοσολογικῶν δελτίων εἰς τὴν Λιεθθινὴν Ὑγιεινῆς ἀποστελλομένων παρὰ τῶν κατὰ τόπους Νομιᾶτων, συνάγεται σαφῶς ὅτι ἡ ἐπιδημία τῆς γρίπης ἐνεφανίσθη μὲν εἰς ἀπίστας σχεδὸν τὰς ἐπαρχίας τοῦ Κράτους, ἀλλ' ἐν τῇ γενικότητι ὑπὸ μορφὴν ἡπίας καὶ ἐν πολλοῖς ἡπιωτάτην. Τὰ βαρῆα περιστατικὰ ὑπῆρξαν σπανιώτατα. Ἡ Δυτικὴ Μακεδονία ἀπέδωσε τὰ πολυμερῆθημέτερα τῶν βαρέων τούτων περιστατικῶν. Ἐπιπλοκαὶ παρουσιάσθησαν σχεδὸν μόνον ἐκ τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος. Ἀναγιγνώσκω ὑμῖν περίληψιν τῶν ἐξ ἐκάστου Νομοῦ ἀποσταλέντων ὑγειονομικῶν δελτίων τῆς γρίπης:

Πληροφορίαι περὶ τῆς ἐπιδημίας τῆς γρίπης κατὰ Δεκέμβριον 1926 καὶ Ἰανουάριον 1927 (μέχρι 20ῆς) κατὰ Νομούς.

Ἄρτης. Μορφὴ ἠπία φαρυγγοτραχειακὴ, ἀραιότατα κρούσματα ἀνὰ τὴν πόλιν. Ἐκ τῶν 140 τροφίμων τοῦ Ὁρμαντοτροφείου προσεβλήθησαν 68 ἐξ ἐλαφρῆς γρίπης ἐπιπερέτου ρινοφαρυγγικῆς.

Ἀργολιδοκορινθίας. Καθ' ὅλον τὸν Νομὸν σποραδικὰ κρούσματα γρίπης καλοήθους μορφῆς, συνήθη κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην.

Ἀχαϊοῦλιδος. Κρούσματα ἀρκετὰ ἐλαφρῆς μορφῆς Ἐν Πάτραις θάνατοι μέχρι σήμερον ἐξ ἐπιπλοκῶν βρογχοπνευμονικῶν 13. Εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Νομοῦ σποραδικὰ κρούσματα ἠπιωτάτης μορφῆς.

Αἰτωλοακαρνανίας. Σποραδικὰ κρούσματα ἐλαφροτάτης μορφῆς. Ἐν Ναυπάκτῳ κατὰ προτίμησιν προσέβαλε τὴν παιδικὴν ἡλικίαν μετ' ἐπιπλοκῶν ψευδοδιφθερίτιδος, ἄνευ θανάτων. Παρατηρεῖται ὕψεις.

Δράμας. Ἐλάχιστα σποραδικὰ κρούσματα ἐλαφρῆς μορφῆς.

Ἐβρου. Ἐν Ἀλεξανδρουπόλει ἐλάχιστα σποραδικὰ κρούσματα ἠπίας μορφῆς. Θάνατος οὐδεὶς.

Εὐβοίας. Εἰς τὸ χωρίον Βασιλικὸν ἐλάχιστα κρούσματα ἐλαφρῆς μορφῆς. Δύο θάνατοι γερόντων ἐκ πνευμονίας.

Ζακύνθου. Ἀρκετὰ κρούσματα γρίπης ἐλαφρῆς καταρροϊκῆς μορφῆς εἰς τε τὴν πόλιν καὶ τὴν ὑπαιθρον. Θάνατος οὐδεὶς.

Ἡρακλείου. Ἐλάχιστα κρούσματα ἐλαφρῆς συνήθους μορφῆς καθ' ὅλον τὸν Νομὸν. Θάνατος οὐδεὶς.

Θεσσαλονίκης. Ἐλαφρὰ μορφή εἰς τε τὴν πόλιν καὶ τὴν ὑπαιθρον. Ἐλάχιστοι θάνατοι ἐπὶ ἐξηγτημένων ἀτόμων.

Ἰωαννίνων. Κρούσματα γρίπης δὲν ἐνεφανίσθησαν, πλὴν ὀλίγων ἠπιωτάτης μορφῆς ἐν τῷ στρατῷ.

Καβάλλας. Ἐλάχιστα κρούσματα ἠπιωτάτης μορφῆς καθ' ἅπαντα τὸν Νομὸν. Θάνατος οὐδεὶς.

Κοζάνης. Εἰς τὸ χωρίον Λουζιανὴ Κοζάνης ἀπὸ 45 ἡμερῶν ἐσημειώθησαν 60 κρούσματα, ὧν τὰ 10 θανατηφόρα ἐξ ἐπιπλοκῶν βρογχοπνευμονικῶν καὶ ἐπὶ ἀτόμων ἐξηγτημένων. Εἰς τὴν λοιπὴν ὑπαιθρον παρουσιάσθη ὑπὸ μορφὴν ἠπιωτέραν μὲ ὀλίγα περιστατικὰ βρογχοπνευμονικῶν ἐπιπλοκῶν, ὡς ἐν Σουπασίου Ἀνασελίτσης.

Κερκύρας. Ὀλίγα κρούσματα ἐλαφρῆς μορφῆς οὐχὶ ἐπιδημικῆς.

Κυκλάδων. Ἐλάχιστα σποραδικὰ κρούσματα ἐλαφροτάτης μορφῆς οὐχὶ ἐπιδημικῆς. Θάνατος οὐδεὶς.

Λαρίσης. Ἐλαφρὰ μορφή, ἐλάχιστα κρούσματα μετ' ἐπιπλοκῶν βρογχοπνευμονικῶν.

Λακωνίας. Ἐπιδημία γρίπης δὲν ἐνεφανίσθη.

Λασηθίου. Ἐλάχιστα κρούσματα ἐλαφροτάτης μορφῆς ἄνευ ἐπιπλοκῶν καὶ θανάτων.

Λέσβου. Πλεῖστα κρούσματα ἐν τῇ πόλει καὶ τῇ ὑπαίθρῳ καλοήθους μορφῆς. Θάνατοι ἐλάχιστοι. Ἐν τῷ 23ῳ συντάγματι στρατοῦ βαρείας μορφῆς.

Μεσσηνίας. Ἰκανὰ κρούσματα γρίπης καλοήθους μορφῆς ἐσημειώθησαν

πρὸ μηνός. Σπανιώτατοι θάνατοι ἐκ βρογχοπνευμονικῶν ἐπιποικῶν. Ἡ νόσος εὐρίσκεται ἤδη ἐν ὑφέρσει.

Πέλλης. Εἰς τὴν περιφέρειαν Ἐδέσσης σποραδικὰ κρούσματα ἐλαφρᾶς μορφῆς, ἐλάχιστα μετ' ἐπιποικῶν. Εἰς τὴν περιφέρειαν Γεννησιῶν 15 κρούσματα, ὧν τὰ 4 θανατηφόρα.

Πρεβέζης. Σποραδικὰ κρούσματα ἡπίας μορφῆς. Θάνατος οὐδείς.

Ροδόπης. Ἐλαφρὰ μορφὴ ἀπύρετος καὶ ἐμπύρετος ἀνά τὴν πόλιν καὶ τὴν ὑπαιθρον, ἄνευ ἐντοπίσεων.

Ρεθύμνης. Ἐπιδημία γρίπης δὲν ἐνεφανίσθη. Ὑγεία πόλεως ἀρίστη.

Σάμου. Ἡ γρίπη ἐξηπλωμένη καθ' ἅπαντα τὸν Νομόν, ἀλλ' ἄνευ βαρέων συμπτωμάτων καὶ θανάτων.

Σερρών. Εἰς τὴν πόλιν Σερρῶν ἐπὶ 76 δηλωθέντων κρουσμάτων τὸ $\frac{1}{3}$ μὲ ἐπιποικᾶς βρογχοπνευμονικᾶς, ἐξ ὧν 2 θάνατοι ἐκ βαρείας τοξικῆς μορφῆς καὶ 1 ἐκ βρογχοπνευμονικῆς. Εἰς τὴν περιφέρειαν Νιγρίτης καὶ Πορροῶν ἐλαφρᾶς μορφῆς ὡς καὶ εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμήμα τῆς ὑποδιοικήσεως Σερρῶν. Εἰς τὴν περιφέρειαν Σιδηροκάστρου ἀρκετὰ κρούσματα μετ' ἐπιποικῶν βρογχοπνευμονικῶν. Τὰ $\frac{9}{10}$ τῶν κρουσμάτων ἐσημειώθησαν ἐπὶ παίδων.

Τρικκάλων. Σποραδικὰ κρούσματα ἐλαφρᾶς μορφῆς ἄνευ θανάτων.

Φλωρίνης. Συνήθης ἐλαφρὰ μορφὴ ἄνευ θανάτων. 300 κρούσματα ἐπὶ μαθητῶν ἐν Λόσνιτσα Καστορίας ἐλαφρᾶς μορφῆς.

Φθιωτιδοφωκίδος. Οὐδὲν κρούσμα ἐπιδημικῆς μορφῆς, ἀλλ' ἐλαφραὶ συνήθεις περιπτώσεις γριπῶδεις.

Χανίων. Οὐδὲν κρούσμα ἐσημειώθη εἰς τὴν περιφέρειαν. Εἰς Χανία ἀραιὰ κρούσματα ἐλαφρᾶς μορφῆς.

Χαλκιδικῆς. Εἰς Βάλταν Κασσάνδρας ἐπιδημικὴ μορφὴ μετὰ συμπτωμάτων βρογχοπνευμονικῶν, ἄνευ θανάτων. Εἰς Γαλάτισταν, Ρεσεντίκια, Μουδανία καὶ Πολύγυρον ἐπιδημία ἐλαφρᾶς μορφῆς ἄνευ θανάτων.

Χίου. Ἀρκετὰ κρούσματα ἡπίας μορφῆς.

Βόλου. Ἠπιωτάτης μορφῆς, οὐδείς θάνατος.

Εἰδικῶς προκειμένοι περὶ τῶν πόλεων Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς ὁ συγκριτικὸς πίναξ τῆς θνητότητος τῶν δύο τούτων πόλεων κατὰ τοὺς μῆνας Δεκέμβριον καὶ Ἰανουάριον, ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς ἀντιστοίχους μῆνας τοῦ παρελθόντος ἔτους, εἶναι ὁ ἀκόλουθος :

**Πίναξ συγκριτικός εμφαινών τήν θνητότητα τής πόλεως Ἀθηνῶν
κατά τοὺς κατωτέρω μῆνας καὶ ἔτη.**

		1925	1926		1926	1927
		Δ/βριος	Δ/βριος		Ἰανουάρ.	Ἰανουάρ. (ἀπὸ 1ης μέχρι καὶ 19ης)
1	Γενικὴ θνητότης	840	774		733	479 ἦτοι α' 10ήμ. 247 β' 10ήμ. 232
2	Ἐκ γρίππης	15	29		4	46 » » 22 » 24
3	Ἐκ νόσων ἀναπν.συστ. (πλὴν φυματιώσ.)	31	69		118	63 » » 30 » 33
Τῆς πόλεως τοῦ Πειραιῶς.						
						(ἀπὸ 1ης μέχρι καὶ 18ης)
1	Γενικὴ θνητότης	393	458		303	305
2	Ἐκ γρίππης	8	18		4	24
3	Ἐκ νόσων ἀναπν.συστ. (πλὴν φυματιώσ.)	24	52		44	16

Ἡ ἐν τοῖς ἐνταῦθα Νοσοκομείοις κινήσις ἐκ γρίπης κατὰ τοὺς μῆνας Δεκέμβριον καὶ Ἰανουάριον δὲν παρουσιάζει τι τὸ ἐξαιρετικόν, καθ' ὅσον ἐν μὲν τῷ Εὐαγγελισμῷ ἐνοσηλεύθησαν κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο 27 ἐν ὄλῳ περιστατικὰ ἐκ γρίπης, ἐξ ὧν 4 θανατηφόρα. Ἐν τῷ Πολιτικῷ Νοσοκομείῳ «Ἑλπίς» οὐδὲν περιστατικὸν γρίπης ἐνοσηλεύθη, ὡσαύτως ἐν τῷ Γαλλικῷ Νοσοκομείῳ. Ἐν τῷ Κεντρικῷ Νοσοκομείῳ τῶν Προσφύγων 4 περιστατικά, ἐξ ὧν τὸ 1 θανατηφόρον, ἐν τῷ τοῦ Παγκρατίου 15 κρούσματα, ὧν τὸ 1 θανατηφόρον. Ἐν τῷ Νοσοκομείῳ «Ἁγία Ἐλένη» 8 περιστατικὰ ἐλαφρᾶς μορφῆς. Ἐν τῷ Ζαννεῖῳ Νοσοκομείῳ τοῦ Πειραιῶς ἐνοσηλεύθησαν 3 περιστατικά, ἐν δὲ τῷ Νοσοκομείῳ Προσφύγων Πειραιῶς ἐνοσηλεύθησαν 17 γριππιῶντες, ἐξ ὧν 10 ἐξήλθον ἰαθέντες, ἐκ δὲ τῶν παρωμένων 7 οἱ 2 παρουσιάζουσι πνευμονικὰς ἐπιπλοκάς. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐμφαίνεται σαφῶς ἡ τε ἐπέκτασις τῆς ἐπιδημίας ὡς καὶ ὁ ἦπιος αὐτῆς χαρακτήρ, καθὼς ἀνωτέρω ἀνέφερον. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἐπισήμων ὑγειονομικῶν δελτίων τὰ ὁποῖα τὸ Τμήμα Ὑγιεινῆς τῆς Κοινωνίας τῶν Ἑθνῶν ἀποστέλλει τηλεγραφικῶς εἰς τὴν Διεύθυνσιν τῆς Ὑγιεινῆς, συνάγεται ὅτι καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ ἡ ἐπιδημία τῆς γρίπης ἔσχε τὴν αὐτὴν πορείαν ὑπὸ τε τὸν χρόνον τῆς ἐμφανίσεως, τὴν ἐπέκτασιν καὶ τὴν βαρύτητα. Ἐὰν ἐξαιρέση τις τὴν Γαλλίαν καὶ ἰδίως τοὺς Παρισίους, τὴν Ἑλβετίαν καὶ κατὰ τρίτον λόγον τὴν Ἀγγλίαν, πανταχοῦ ἄλλοῦ ἡ ἐπιδημία εἶχε μορφήν ἠπιωτάτην. Ὑπῆρξαν Κράτη τινὰ εἰς τὰ ὁποῖα ἡ ἐπιδημία οὐδόπως ἐνεφανίσθη μέχρι σήμερον. Ἡ ὑγειονομικὴ ὑπηρεσία τῆς Βουλγαρίας δηλοῖ ὅτι δὲν παρουσιάσθη εἰς τὴν ἐπικράτειαν αὐτῆς εἰμὴ ἡ συνήθης γρίπη τῆς ἐποχῆς. Ἡ Φιλανδία, ἡ Οὐγγαρία καὶ ἡ Ἰταλία δηλοῦσιν ὅτι μέχρι σήμερον δὲν παρουσιάσθη παρ' αὐταῖς ἐπιδημία γρίπης. Πάντα τὰ λοιπὰ Κράτη ἀναγγέλλουσιν ἐπιδημίαν γρίπης κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐκτεταμένην, μὲ μορφήν ἠπιωτάτην. Τονίζουσι πανταχοῦ τὴν ἐμφάνισιν ἐπιπλοκῶν τῆς νόσου μόνον ἐκ τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος, ὡς καὶ ὅτι τὰ βαρῆα περιστατικὰ ὅπου ταῦτα ἐνεφανίσθησαν ὑπῆρξαν ἐπὶ ἀτόμων προβεβηκυίας ἡλικίας. Πανταχοῦ σχεδὸν ἐπομένως τῆς Εὐρώπης ἡ ἐπιδημία ἔσχε τὸν αὐτὸν χαρακτήρα, ἥτοι οὐδὲ ἔκτασιν ἐξαιρετικὴν, οὐδὲ βαρύτητα ἀξίαν λόγου. Κατ' οὐδὲν αὕτη δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς τὴν ἐπιδημίαν τῆς γρίπης τοῦ 1918.

Ἡ ἀνησυχία τῆς ἀνθρωπότητος γενικῶς ἀναλογιζομένης τὰς ἐκ τῆς ἐπιδημίας τοῦ 1918 καταστροφάς, ὑπῆρξε λίαν εἴλογος καὶ δεδικοιολογημένη καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον, λίαν ὀρθῶς, ἄπιστοι αἱ ὑγειονομικαὶ

ὑπηρεσία τῆς Εὐρώπης, τῇ πρωτοβουλία καὶ εὐγενεὶ συνδρομῇ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἑθνῶν ἐτέθησαν εἰς ἐπικοινωνίαν καθιστώσα τακτικῶς ἐνημέρους ἀλλήλας περὶ τῆς πορείας τῆς ἐπιδημίας, ἵνα ἐν δεδομένη στιγμή ἔπιτύχωσι τὴν δυνατὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ κινδύνου. Εἰτιχῶς ἡ ἐξελισσομένη πορεία τῆς ἐπιδημίας δεικνύει σαφῶς τὴν τάσιν αὐτῆς πρὸς ἐξέλιξιν καὶ παρέχει πλὴν ἐνδόσιμον ὅτι αὕτη θέλει ἀποβάλλῃ ταχέως τὸν ἐπιδημικὸν αὐτῆς χαρακτήρα.

Ἐὰν στηριχθῶμεν εἰς τὰ μέχρι σήμερον δεδομένα, ἦτο φυσικὸν ἢ σημερινῇ ἐπιδημίᾳ τῆς γρίπης νὰ ἔχη τὸν ἥπιον τοῦτον χαρακτήρα, καθόσον ἡ τοῦ 1918 προσβαλοῦσα ἅπαντα σχεδὸν τὸν πληθυσμὸν τῶν δύο ἡμισφαιρίων καὶ ὑπὸ τοξικότητα μεγίστην, δὲν ἦτο δυνατὸν παρὰ νὰ παρῴσχη εἰς τοὺς προσβληθέντας πληθυσμοὺς σχετικὴν ἀνοσίαν κατὰ τῆς νόσου διακοῦσαν εἰσέτι. Παρὰ τὴν ἥπιότητα ταύτην τῆς ἐπιδημίας δὲν ἐθεωρήθη ἄσκοπον νὰ συστηθῶσιν εἰς τὸ Κοινὸν τὰ στοιχειώδη ἀλλὰ καὶ βασικὰ τῆς προφυλάξεως μέτρα, ἦτοι ἡ ἀποφυγὴ τῶν συγκεντρώσεων εἰς κεκλεισμένους χώρους, ὁ συνεχὴς ἀερισμὸς τῶν δωματίων ὕπνου καὶ ἐργασίας καὶ ἡ ἀποφυγὴ παραιμονῆς εἰς δωμάτια ἔνθα νοσηλεύονται γριπιῶντες. Πανταχοῦ ἔνθα ἐσημειώθη ἔντασίς τις τῆς βαρύντητος τῆς νόσου ἀπεστάλη ἀντιγριπικὸν ἐμβόλιον. Ἐχαρακτήρισα τὰ ἀνωτέρω στοιχειώδη μέτρα ὡς καὶ τὰ βασικὰ τῆς προφυλάξεως τοιαῦτα, καθόσον καὶ κατ' αὐτὴν τὴν μεγάλην ἐπιδημίαν τοῦ 1918 πανταχοῦ ἔνθα ἐφηροῦσθη ὁ πλήρης καὶ συνεχὴς ἀερισμὸς, τὰ ἐκ γρίπης περιστατικὰ ἦσαν ἀφαντάστως ὀλιγώτερα ἢ ἐκεῖ ἔνθα δὲν ἐφηροῦζετο ἐπιμόνος καὶ συστηματικῶς ὁ ἀερισμὸς οὗτος. Θεωρῶ ἄξιον σημειώσεως τὸ ὅτι ἐν Θεσσαλονίκῃ κατὰ τὴν ἐπιδημίαν τοῦ 1918, εἰς τοὺς ὑπὸ τὰς χειρίστας ἐν γένει τῶν ὑγιεινῶν συνθηκῶν προσφιγικοὺς συνοικισμοὺς, τὰ περιστατικὰ τῆς γρίπης ἦσαν ἀσυγκρίτως ὀλιγώτερα παρὰ εἰς τοὺς ἰδεωδῶς καλοὺς Ἀγγλικούς καὶ Γαλλικοὺς στρατωνισμοὺς. Ἐξήναγκάσαμεν τότε καὶ βίᾳ εἰς πλείστας περιστάσεις, ἵνα καθ' ἑκάστην οὐ μόνον ἀερίζονται οἱ προσφιγικοὶ ἐκεῖνοι συνοικισμοί, ἀλλὰ καὶ ἐξάγωσιν εἰς τὸ ὑπαίθριον ἐπὶ ὥρας τινὰς τὰ κλινωσκεπίσματα καὶ ἐν γένει τὰ ἐνδύματά των. Ὡσαύτως ἀξία σημειώσεως εἶναι ἡ ἐπὶ τῆς σημερινῆς ἐπιδημίας τῆς γρίπης ἔκθεσις τῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας τῆς Ὀλλανδίας, καθ' ἣν οἱ ἐκ γρίπης προσβληθέντες ἐργάται, οἱ ἐργαζόμενοι ἐν ὑπαίθρῳ, ὑπῆρξαν αἰσθητῶς ὀλιγώτεροι ἢ ἐκεῖνοι οἵτινες εἰργάζοντο ἐν κεκλεισμένοις χώροις, μολονότι οἱ πρῶτοι ἦσαν ἐκτεθειμένοι εἰς τὰ ψύχη.

4) Κ. ΚΥΡΙΑΖΙΔΗΣ. *Αιτιολογία*. Ἡ ἐπιδημία τῆς γρίπης τοῦ 1919—1920 κατ' οὐδὲν σχεδὸν προήγαγε τὰς γνώσεις ἡμῶν ὡς πρὸς τὸ αἷτιον τῆς νόσου ταύτης. Αἱ ἐργασίαι πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἰοῦ τῆς γρίπης ὡς διηθητοῦ ἰοῦ δὲν ἀπέβησαν ἀναμφισβήτητοι. Ἐκκρομα τῆς ρινὸς καὶ τοῦ φάρυγγος γριπτικοῦ ἢ καὶ πτύελα διηθηθέντα διὰ μικροβιοκρατοῦς διυλιστηρίου καὶ εἴτα ἐναιωρηθέντα εἰς λεπτὰ σταγονίδια καὶ εἰσπνευσθέντα ἢ ἐνεθέντα ἵποδορεῖως παρήγαγον εἰς τὰ οὕτω μολυνθέντα ἄτομα ἐλαφρὰν μορφήν γρίπης. Παρόμοια πειράματα ἐγένοντο καὶ ἐπὶ πιθήκων μολυνθέντων διὰ τοῦ ἐπιπεφυκότος, οἷτινες ἔδειξαν βαρεῖας αἰμορραγικὰς ἀλλοιώσεις εἰς τοὺς πνεύμονας. Πλεῖστοι ὅσοι ἄλλαι πειραματικαὶ ἔρευναι περὶ τῆς ὑπάρξεως διηθητοῦ ἰοῦ εἰς τὸ αἷμα καὶ εἰς τὰ ἐκκρίματα τοῦ γριπτικοῦ ἐγένοντο, ὡς καὶ αἱ προσπάθειαι διὰ καλλιέργειας ἀεροβίως καὶ ἀναερόβιως. Πᾶσαι ὅμως αἱ ἔρευναι αἷται δὲν ἀπέδωκαν ἀναμφισβήτητα ἀποτελέσματα περὶ τοῦ διηθητοῦ τοῦ ἰοῦ τῆς γρίπης. Ἰδίως δὲ ἐπειδὴ τὰ πειράματα ἐγένοντο κατὰ τὸν χρόνον τῆς πανδημίας τῆς γρίπης, δὲν ἀποκλείεται οἱ μολυνθέντες διὰ τῶν διηθημάτων καὶ παρουσιάσαντες γρίπην νὰ ἐμολύνθησαν φυσικῶς ὑπὸ τοῦ ἐν τῇ φύσει λίαν διαδιδόμενου τότε ἰοῦ.

Ἡ ἑτέρα ἢ καὶ παλαιότερα γνώμη (1892) περὶ τοῦ B. τοῦ Pfeiffer ὡς γενεσιουργοῦ αἰτίου τῆς γρίπης ἐπίσης δὲν ἐπιστοποιήθη ἀπολύτως, καίτοι κατορθώθη εἰς πιθήκους μολυνθέντας διὰ τοξικῶν βακτηριδίων γρίπης ἀνίπτυξις νόσου μὲ κλινικὰ συμπτώματα γρίπης. Εἰς τὴν βαρεῖαν ἐπιδημίαν τῆς γριπτικῆς πνευμονίας κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1918 ἐν Καλάμαις, θεωρηθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἐπιτοπίων ὑγειονομικῶν ἀρχῶν ὡς ἐπιδημίαν πνευμονικῆς πανώλους, ἐβεβαίωσα εἰς νεκροφίας, διὰ καλλιέργειας ἐκ τῶν προσφάτων πνευμονικῶν ἐστιῶν τὴν ὑπαρξίν μόνον τοῦ B. τοῦ Pfeiffer. Μετέπειτα ὅτε ἡ νόσος ἐνέσκηψε καὶ εἰς Ἀθήνας, ἀνεύρομεν σταθερῶς εἶς τε τὰ πτύελα τῶν προσβαλλομένων καὶ εἰς τὰς πνευμονικὰς ἀλλοιώσεις τῶν θνησκόντων τὸ B. τοῦ Pfeiffer. Ὑπὲρ τοῦ B. τοῦ Pfeiffer ὡς αἰτίου τῆς γρίπης συνηγορεῖ καὶ ἡ παρατηρουμένη ἀνοσία εἰς ἄτομα ἐμβολιασθέντα δι' ἐμβολίου ἐκ τοῦ μικροβίου τούτου (Sahli-Soberheim). Αἱ ὁρολογικαὶ ἔρευναι πρὸς ἀναζήτησιν ἀντισωμάτων ὡς πρὸς τὸ B. τοῦ Pfeiffer ἐπὶ τῶν γριπτικῶν καὶ ἀναρρωνούντων ἐκ γρίπης κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπιδημίαν, ἔδωκεν εἰς χεῖρας διαφόρων ἐπιστημόνων ἀντικρουόμενα ἀποτελέσματα. Συγκολλητῖναι ὡς πρὸς τὸ B. τοῦ Pfeiffer ἐν τῷ αἵματι ἐνίων γριπτικῶν γεννῶνται, δρῶσαι ἐπὶ τοῦ μικροβίου τούτου μέχρις ἀραιώσεως 1—400

τὸ πολὺ. Ἄλλοι ὅμως ἀσθενεῖς παρουσιάζοντες τυπικὴν μορφήν γρίπης δὲν παρουσιάζουσιν εἰς τὸ αἷμα τῶν συγκολλητίνων, ἐνῶ τοῦναντίον τοιαῦται πολλάκις περιέχονται καὶ εἰς τὸ αἷμα ὑγιῶν ἀτόμων. Τὸ τοιοῦτον ἐξηγεῖ ὁ Bieling παραδεχόμενος δύο τύπους Β. γρίπης Pfeiffer, τὸν μονοδύναμον καὶ τὸν πολυδύναμον τύπον καὶ ὅτι αἱ ὁρολογικαὶ ἀντιδράσεις πρέπει νὰ γίνωνται διὰ τοῦ πολυδυναμίου τύπου διὰ τοῦ ὁποίου μάλιστα ἀπέδειξε μετὰ τοῦ Josephi τὴν ὑπαρξίν πλὴν τῶν συγκολλητινῶν καὶ ἰζηματινῶν καὶ οὐσιῶν ἐκτρεπουσῶν τὸ συμπλήρωμα. Ἐπίσης πιθανὴ φαίνεται καὶ ἡ εἰδικὴ ἐπίδρασις τοῦ ὁροῦ ὡς πρὸς τὴν φαγοκύττωσιν. Εἰς τὰς ἐπιπλοκάς τῆς νόσου κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπιδημίαν ἀνευρέθησαν ὡς αἷτια μικτῆς λοιμώξεως ἐπιβαρυνούσης λίαν τὴν κατάστασιν τοῦ πάσχοντος, κυρίως ὁ πνευμονιόκοκκος καὶ ὁ αἰμολυτικὸς στρεπτόκοκκος.

Ἐπιδημιολογικαὶ παρατηρήσεις. Ὡς πρὸς τὴν προφύλαξιν ὅμως ἀπὸ τῆς νόσου, τὴν ἀποφυγὴν ἀναπτύξεως ἐπιδημίας καὶ τὴν ἐλάττωσιν τῆς θνητότητος, αἱ ἰδέαι μετέλλαξαν κατόπιν τῆς πείρας τῆς τελευταίας ἐπιδημίας. Ἀντιθέτως πρὸς τὰ μέχρι τοῦ 1918 ὑποστηριζόμενα καθ' ἃ οἱ προσβαλλόμενοι ὑπὸ γρίπης καθίστανται εὐπαθέστεροι πρὸς ταύτην, ἡ ἐπιδημία τοῦ 1918—20 ἔπεισεν, ὅτι ἡ γρίπη ὅπως καὶ αἱ λοιπαὶ λοιμώδεις νόσοι καταλείπει ἀνοσίαν. Ἡ μεγάλη θνησιμότης τῆς νεανικῆς ἡλικίας κατὰ τὴν ἐπιδημίαν τοῦ 1918—1920 καὶ ἡ ἀπτόμος πτώσις αὐτῆς εἰς τὴν ἀνδρικήν ἡλικίαν, ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἐπιδημία τῆς γρίπης τοῦ 1889—1890 κατέλιπεν ἀνοσίαν εἰς τοὺς ἐπιζῶντας ἀπὸ τῆς χρονολογίας ταύτης καὶ οὔτινες ἤγον κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπιδημίαν ἡλικίαν ἄνω τῶν 30 ἐτῶν. Ἐτέρα ἀπόδειξις εἶναι ἡ προσβολὴ εἰς δεύτερον κῆμα ἐπιδημίας γρίπης νεοσυλλέκτων στρατιωτῶν καὶ ἡ ἀνοσία κατὰ τὸ κῆμα τοῦτο τῶν παλαιότερων στρατιωτῶν, τοῦ αὐτοῦ σχηματισμοῦ ὑποστάντος μόλυνσιν εἰς προηγούμενα κῆματα. Ἡ ἐπανειλημμένη μόλυνσις τοῦ αὐτοῦ ἀτόμου ἢ παρατηρηθεῖσα ἐνίοτε κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπιδημίαν δὲν ἀναιρεῖ τ' ἀνωτέρω, ἀποδεικνύει μόνον ὅτι ἡ γρίπη δὲν καταλείπει ἀπόλυτον ἀλλὰ σχετικὴν ἀνοσίαν, οἷαν καὶ ὁ δαμαλισμὸς διὰ τὴν εὐλογίαν. Ἐκ τῆς ἐπιδημιολογικῆς μελέτης τῆς ἐπιδημίας τῆς γρίπης τοῦ 1918 γίνεται καταφανὲς ὅτι ἡ γρίπη δὲν ἐγκαθίσταται εἰς ὄρισμένας περιοχάς, ἀλλὰ ταξιδεύει μετὰ τοῦ ἀνθρώπου, χρησιμοποιοῦσα μάλιστα τὰ ταχίτερα μέσα συγκοινωνίας. Ἡ ἀντίληψις ὅτι ἡ ἐπιδημία τῆς γρίπης μεταφέρεται ἀπὸ τόπον εἰς τόπον διὰ τοῦ ἀνέμου ἄνευ μεσολαβῆσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀπεδείχθη ἐσφαλμένη. Τὸ πιθανό-

τερον είναι ότι η γρίπη μεταδίδεται διὰ τῶν σταγονιδίων τοῦ πάσχοντος ὡς ἡ φυματίωσης. Ἡ γρίπη ἐμφυτευομένη εἰς τόπον τινά ἐνθὺς ὡς εὖρη εὐνοϊκοῦς, ἐν πολλοῖς δὲ ἀγνώστους ὄρους, ταχύτατα ἐπεκτείνεται εἰς ἐπιδημίαν, ἣτις φθάνει εἰς τὸ μέγιστον τῆς ἐντάσεως αὐτῆς ἐντὸς 4 ἐβδομαδῶν, παραμένει εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἐπὶ δύο ἐβδομαδίας καὶ εἶτα ἄρχεται ταχέως ὑποχωροῦσα. Ἡ ἀπότομος καὶ ταχεῖα αὕτη διακύμανσις τῆς ἐπιδημιολογικῆς κλίμακος τῆς γρίπης ἐξηγεῖ πλήρως *τὴν ἀποτυχίαν τῶν κατ' αὐτῆς ὑγειονομικῶν μέτρων τῶν λαμβανομένων μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπιδημίας.*

Ἐν Ἀθήναις συνέβησαν ἐκ γρίπης θάνατοι :

	Ἄρρενες	Θήλεις	Τὸ ὅλον
Τῷ 1918	1057	611	1668
Τῷ 1919	220	133	353
Τῷ 1920	157	152	309

Ἐν Πειραιεῖ :

Τῷ 1918	1289
Τῷ 1920	18
Τῷ 1921	185

Ἐκ τῶν ἀριθμῶν τούτων ἐξάγομεν δύο τινά. 1) Τὸ δεύτερον καὶ τρίτον κύμα τῆς ἐπιδημίας, ἥτοι τὰ τῶν ἐτῶν 1919 καὶ 1920 ἦσαν κατὰ πολὺ ἀσθενέστερα τοῦ πρώτου. Τοῦτο ὀφείλεται ἐν μέρει εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ πρώτου κύματος καταληφθεῖσαν εἰς τοὺς κατοίκους τῶν δύο πόλεων ἀνοσίαν, ἐν μέρει ὅμως, κατὰ τὴν ἐμὴν τοῦλάχιστον ἀντίληψιν, καὶ εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Κράτους ληφθέντα κατὰ τὰ δύο ταῦτα ἔτη ἀσθηρὰ ὑγειονομικὰ μέτρα. 2) Ἡ γρίπη κατὰ τὸ πρῶτον κύμα αὐτῆς ἐπέφερον ἀναλόγως τριπλασίαν καταστροφὴν εἰς Πειραιᾶ τῆς τῶν Ἀθηνῶν. Ὅμοίως ἐξαιρετικὴ ὑπῆρξεν ἡ θνητότης εἰς τὰς παραλίους πόλεις Καλαμῶν, Πατρῶν, Θεσσαλονίκης. Τοῦτο παρετηρήθη καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους λιμένας ξένων Κρατῶν. Ὅθεν τὰ ὑγειονομικὰ μέτρα ἐγκαίρως ἐφαρμοζόμενα δύνανται ν' ἀποτρέψωσι τὸν κίνδυνον τῆς ἐπιδημίας, ταῦτα δὲ ἐγκαίρύτερον καὶ ἀσθηρότερον πρέπει νὰ ἐφαρμόζωνται εἰς τοὺς λιμένας. Ἐκ τῶν διαφόρων κλινικῶν περιπτώσεων τῆς γρίπης ἡ μᾶλλον μολυσματικὴ καὶ τοξόλος ἀπεδείχθη κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπιδημίαν *ἡ γριππικὴ πνευμονία.* Πανταχοῦ προστηρήθη, ἡμεῖς δὲ ἐν Κολάμας, ὅτι ἡ γριππικὴ ἐπιδημία διατρέχουσα ἠπίως, ἅμα τῇ ἐμφανίσει περιπτώσεων βαρείας γριππικῆς πνευμονίας λαμβάνει σφοδρότερον χαρα

κτῆρα ἐπακολουθοῦν δὲ πολυάριθμα κρούσματα τῆς *γριππικῆς πνευμονίας*. Ὡς ἐκ τούτου ἐπιβάλλεται ἡ λήψις εἰδικῶν μέτρων διὰ τὴν μορφήν ταύτην τῆς γρίπης.

Ὡς πρὸς τὴν ἐπίδρασιν τῆς γρίπης ἐπὶ τῆς φυματιώσεως τὰ συμπεράσματα ἐκ τῆς τελευταίας ἐπιδημίας τῆς γρίπης παρ' ἡμῖν (Οἰκονομόπουλος) ἔχουσιν ὡς ἑξῆς: 1) Εἰς τοὺς μολυνθέντας διὰ βακίλλου Koch μὴ παροουσιάζοντας ὅμως ἔκδηλα κλινικὰ σημεῖα δὲν ὑπάρχει ἀνοσία διὰ τὴν γρίπην, τοῦναντίον εἰς αὐτοὺς ἡ γρίπη εἴσοεῖ τὴν ἐκδηλώσιν τῆς φυματιώσεως τῶν πνευμόνων. 2) Εἰς τοὺς ἐν πλήρει ἐκδηλώσει φυματικοὺς μετὰ δευτερογενοῦς λοιμώξεως ἐκ πυοκόκκων ὑπάρχει σχετικὴ ἀνοσία διὰ τε τὴν νοσηρότητα, πορείαν καὶ ἔκβασιν τῆς γρίπης. 3) Ἡ ἐπίδρασις τῆς γρίπης ἐπὶ τῆς μετέπειτα ἐξελίξεως τῆς προϋπαρχούσης φυματιώσεως τῶν πνευμόνων δὲν εἶναι ἀπολύτως δυσμενῆς. 4) Ἐπίσης δὲν εἶναι δυσμενῆς ἡ ἐπίδρασις τῆς γρίπης ἐπὶ τῆς θεραπευθείσης πνευμονικῆς φυματιώσεως.

Ἰδιαιτέρως προουκάλεσε τὴν προσοχὴν κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπιδημίαν ἡ βαρύτερη μεθ' ἧς διατρέχει ἡ γρίπη ἐπὶ τῶν ἐγγύων ἀπὸ τοῦ 7ου μηνὸς καὶ πέραν. Τέλος κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπιδημίαν ἐφημερόσθη ὁ προφυλακτικὸς ἐμβολιασμὸς δι' ἐμβολίου περιέχοντος B. Pfeiffer στρεπτοκόκκους καὶ πνευμονιοκόκκους. Ἐκ τῶν πρώτων τὸ ἐμβόλιον τοῦτο προέτεινε συνέδριον μικροβιολόγων εἰς Λονδῖνον τῷ 1918 ὑπὸ τὴν Προεδρείαν τοῦ Sir William Leishmann. Κατ' αὐτοὺς τὸ ἐμβόλιον τοῦτο καὶ ἂν ἔτι δὲν παρέχει τὸ παραγωγικὸν αἷτιον τῆς γρίπης καὶ πιθανῶς νὰ μὴ προφυλάσῃ ἀπὸ τῆς κυρίας νόσου, πάντως θὰ ἐπιδρᾷ σπουδαίως εἰς τὴν ἐξέλιξιν καὶ ἀπόλειξιν τῆς νόσου, ἀπομακρύνον τοὺς κινδύνους ἐκ τῶν δευτερογενῶν λοιμώξεων. Τοιοῦτον ἐμβόλιον παρεσκευάσθη καὶ παρ' ἡμῶν (Κεντρικὸν Ὑγειονομικὸν Ἐργαστήριον = Σύνθεσις ἐμβολίου = B. Pfeiffer 400 ἑκατμ. Πνευμονιοκόκκους 200 ἑκτμ. Στρεπτοκόκκους 80 ἑκτμ.) καὶ ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τὴν παρελθούσαν ἐπιδημίαν. Τὰ δημοσιευθέντα μέχρι τοῦδε ἀποτελέσματα καὶ ἡ ἡμετέρα πῆρα συνηγοροῦσιν εἰς τὴν ἔγκαιρον καὶ εἴρξειαν ἐφαρμογὴν τοῦ ἀντιγριππικοῦ ἐμβολιασμοῦ, ὡς καὶ ἡ χρῆσις τούτου θεραπευτικῶς.

*
* *

Ἦδη συζητητέον ἐὰν ὑφίσταται διὰ τὴν Ἑλλάδα σήμερον κίνδυνος ἐπιδημίας γρίπης. Αἱ ἡμερήσιαι εἰδήσεις ἐκ τῶν διαφόρων Ἐυρωπαϊκῶν Κρατῶν, τὰ ἀνακοινωθέντα τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καὶ ἡ ἀνακοίνωσις τῆς Διευθύνσεως τῆς Δημοσίας Ὑγείας εἰς τὸν τύπον καὶ

ἡ πρὸ ὀλίγου ρηματική δήλωσις τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Δημοσίας Ὑγείας, δὲν ἀφίνουσιν οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν 1ον) ὅτι ἰφίσταται ἐπιδημία γρίπης εἰς πολλὰ Κράτη τῆς Εὐρώπης μεθ' ὧν εὐρισκόμεθα εἰς πικνὴν ἀπ' εὐθείας σιδηροδρομικὴν καὶ ἀεροπορικὴν συγκοινωνίαν καὶ 2ον) ὅτι νῦν εἰς πόλεις τινὰς τῆς Ἑλλάδος ἐνέσκηψεν ἐπιδημία γρίπης ἡσίας μορφῆς. Συνεπῶς λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν ἀνωτέρω ἰκτεθέντων συμπερασμάτων ἐκ τῆς ἐπιδημίας τοῦ 1918 εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι πρέπει νὰ προκληθῇ ἀμέριστος ἡ προσοχὴ ἡμῶν ἐπὶ τοῦ ἰφισταμένου κινδύνου καὶ νὰ συστηθῇ εἰς ὕσας περιφερείας ἐνέσκηψεν ἡ γρίπη ἢ ἀπειλεῖται σοβαρῶς ἢ ἐμφάνισις αὐτῆς, ἢ λήψις ὑγειονομικῶν μέτρων ἀτομικῆς καὶ γενικῆς προφυλάξεως.

I. Κυβερνητικὰ ὑγειονομικὰ μέτρα 1ον) Ὑποχρεωτικὴ δήλωσις τῶν κρουσμάτων τῆς γριπικῆς πνευμονίας. 2ον) Ὑποχρεωτικὴ ἀπομόνωσις τῶν κρουσμάτων τῆς γριπικῆς πνευμονίας, εἴτε κατ' οἶκον εἰς ἰδιαίτερον δωμάτιον καὶ μετὰ γνωμάτευσιν περὶ τῆς καταλληλότητος τοῦτου ὑπὸ τῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας ἢ τοῦ ἀστιάτρου, εἴτε εἰς νοσοκομεῖον. 3ον) Τὰ ἰφιστάμενα νοσοκομεῖα ἀνὰ τὸ Κράτος, δημόσια, δημοτικὰ καὶ φιλανθρωπικὰ τοιαῦτα νὰ ὑποχρεωθῶσιν ὅπως διαθίσωσι καὶ διασκευάσωσιν ἕκαστον ἀνελόγως τῆς ἐκτάσεώς του, διαμέρισμα πρὸς ἀπομόνωσιν καὶ νοσηλείαν τοιούτων κρουσμάτων γριπικῆς πνευμονίας. 4ον) Εἰς ὕσας πόλεις καὶ ἰδίως παραθαλασσίους δὲν ὑπάρχει νοσοκομεῖον νὰ ζητηθῇ ἡ ἀρωγὴ τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ἵνα εἶναι ἕτοιμος, εὐθὺς ὡς παραστῆ ἀνάγκη, θέσῃ εἰς λειτουργίαν προσωρινὰ νοσοκομεῖα. 5ον) Τὸ νοσηλευτικὸν προσωπικὸν τῶν νοσοκομείων καὶ ἐν γένει οἱ ἀσχολούμενοι ὁπωσδήποτε μετὰ τὴν νοσηλείαν τῶν πασχόντων πνευμονίαν γριπικὴν νὰ ὑποχρεωθῶσιν νὰ φέρωσι προασπιστικὴν προσώπιδά. 6ον) Τὸ νοσηλευτικὸν προσωπικὸν ἀπάντων τῶν νοσοκομείων καὶ κλινικῶν τοῦ Κράτους, ὡς καὶ αἱ τράφημοι τῶν μαιευτηρίων νὰ ἐμβολιασθῶσιν ὑποχρεωτικῶς δι' ἀντιγριπικῶν ἐμβολίου. 7ον) Νὰ ἀραιωθῶσιν οἱ συχνάζοντες εἰς θεάτρα, κινηματογράφους, συναλίας, καφενεῖα καὶ δημοσίας ἐν γένει συγκεντρώσεις ἐλαττουμένου πρὸς τοῦτο τοῦ ἡμίσεος ἀριθμοῦ τῶν καθισμάτων. 8ον) Νὰ μὴ ἐπιτρέπεται ἡ ἀνοδος εἰς πλοῖα, σιδηροδρόμους, τραμ, αὐτοκίνητα συγκοινωνίας κ. λ. π. ἀριθμὸς ἐπιβατῶν πλέον τοῦ ὑπάρχοντος ἀριθμοῦ θέσεων καθιμεμένων ἢ κλινῶν διὰ τὰ πλοῖα. 9ον) Εὐθὺς ὡς ἐμφανισθῇ βαρεῖα ἐπιδημία εἰς πόλιν τινὰ οὐδὲ τῶν Ἀθηνῶν ἐξαιρουμένων νὰ διατάσσεται, ἐφ' ὅσον χρόνον θεωρεῖ ἡ ἀρμοδία ὑγειονομικὴ ὑπηρεσία ἀναγκαῖον,

ἢ παῖσις τῆς λειτουργίας τῶν θεάτρων, κινηματογράφων καὶ ἐν γένει ἢ ἀπαγόρευσις συγκεντρώσεως πολλῶν ἀτόμων εἰς κλειστὸν χώρον, τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὰ σχολεῖα διὰ τῆς ἀρμοδίας ὑπηρεσίας 10ον) Νὰ ἀπαγορευθῇ ἢ φοίτησις εἰς τὰ σχολεῖα, τραπέζας, ἐργοστάσια καὶ ἐν γένει εἰς χώρους ὅπου ἐγάζονται πολλοὶ συγχρόνως, μαθητῶν, διδασκάλων, ὑπαλλήλων, εργατῶν κ.λ.π. πασχόντων, ἔστω καὶ ἑλαφρὰν μορφήν γρίπης, ἢ ἐκείνων εἰς τὴν οἰκίαν τῶν ὁποίων νοσηλεύεται γριπικός, μέχρι παρφελεύσεως ἑξαήμερου ἀπὸ τῆς ἀποδρομῆς τῆς νόσου, καθισταμένου ὑπευθύνου διὰ τὴν τήρησιν τῆς διατάξεως ταύτης τοῦ διευθύνοντος τὸ σχολεῖον, τὴν Τράπεζαν, τὸ ἐργοστάσιον κ.λ.π. Ἐπίσης νὰ ἀπαγορευθῇ ἢ φοίτησις εἰς τὸ σχολεῖον παιδίων, ὧν ἡ μήτηρ διατρέχει τὸν 7ον μῆνα τῆς κήσεως. 11ον) Νὰ παρασκευασθῇ ὡς οἶόν τε μείζων ποσότης ἀντιγριπικοῦ ἐμβολίου ἵνα ἀποστέλληται ἐγκαίρως ὅπου ὑπάρχει κίνδυνος, ποσοῦ τινος διατιθεμένου διὰ τὸν ἐμβολιασμὸν τῶν ἐργαζομένων εἰς τὰ ἀνὰ τὸ Κράτος ἐργοστάσια. Τραπεζίς, δημοσία γραφεῖα (τηλεγραφεῖα, ταχυδρομεῖα κ.λ.π.), εἰς ἃ ὁ ἐμβολιασμὸς νὰ καταστῇ ὑποχρεωτικός.

II. Μέτρα ἀτομικῆς προφυλάξεως (ὁδηγία διὰ τὸ κοινόν.) Ἡ γρίπη εἶναι νόσος κολλητικὴ ὀφειλομένη εἰς εἰδικὸν μικρόβιον καὶ μεταδιδόμενη εἰς τοὺς ὑγιεῖς διὰ τῶν λεπτῶν σταγονιδίων, τὰ ὁποῖα οἱ ἑλαφρῶς ὄσον καὶ οἱ βαρέως γριπτιῶντες ὡς καὶ οἱ ἀναρρωνύοντες ἐκ τῆς νόσου ταύτης ἐκσπενδονίζουσιν ἐκ τοῦ στόματος καὶ τῆς ρινὸς αὐτῶν κατὰ τὸν βῆχα καὶ τὸ πτύονισμα. Τὸ μικρόβιον τῆς γρίπης ἐπίσης δύναται νὰ μεταδοθῇ διὰ φιλημάτων μανδηλίων, δοχείων φαγητοῦ καὶ ποτοῦ καὶ ἐν γένει δι' ἀντικειμένων μολυνθέντων ὑπὸ γριπικοῦ. Ἡ γρίπη ἐμφανίζεται κυρίως ὑπὸ τρεῖς μορφάς. 1ον) **Ἡ καταρροϊκὴ μορφή:** Τὰ κύρια συμπτώματα αὐτῆς εἶναι πυρετός, γενικὴ κόπωση, κεφαλαλγία, πόνοι εἰς τὰς ἀρθρώσεις, καταρροϊκὰ φαινόμενα ἐκ τῆς ρινός, τοῦ λάρυγγος καὶ τῶν βρόγχων. Ὁ ἀσθενὴς κατὰ τὸν βῆχα ἀποβάλλει πτύελα ἱξώδη ἢ ἀφρώδη. Ἡ μορφή αὕτη ἐνίοτε μεταπίπτει εἰς πνευμονίαν. Ἡ γριπτικὴ πνευμονία ὅμως δύναται νὰ εἰσβάλλῃ καὶ ἀπ' αὐτῶν ἀνευ προδρομικῶν καταρροϊκῶν φαινομένων, διὰ οἴγους, δυσπνοίας καὶ πτυέλων ἀφροδῶς αἱματηρῶν. Εἶναι δὲ αὕτη ἡ βαρύτερη μορφή τῆς νόσου. 2ον) **Ἡ νευρικὴ μορφή:** Ὁ ὑπὸ τῆς μορφῆς ταύτης προσβάλλόμενος καταλαμβάνεται ὑπὸ πυρετοῦ, κεφαλαλγίας, γενικής κόπωσης, πόνον καὶ τὸς ἀρθρώσεις, νευραλγῶν, παραληρημάτων καὶ ἄλλων νευρικῶν φαινομένων 3ον) **Ἡ γαστροεν-**

τερική μορφή: Κύρια συμπτώματα τῆς μορφῆς ταύτης εἶναι πυρετός, γλώσσα λίαν ἀκάθαρτος, ἔμετος καὶ διάρροια. Ἡ ἀνάρρωσις ἀπὸ τῆς γρίπης εἶναι βραδεία καὶ διακόπτεται πολλαίκις ὑπὸ ἐπιπλοκῶν καὶ ἰδίως ὑπὸ καρδιακῆς ἀδυναμίας.

Πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῆς γρίπης συνιστᾶνται τὰ ἑξῆς: 1ον) Γυαυρισμοὶ τοῦ φάρυγγος καὶ πλύσις τοῦ στόματος καὶ τῆς ρινὸς δι' ὕδατος περιέχοντος μαγειρικὸν ἄλας (κοχλιόριον γλυκοῦ ἐντὸς ποτηρίου ὕδατος) τρις τῆς ἡμέρας, ὡς καὶ ὁσάκις ἐρχόμεθα εἰς ἐπαφήν πρὸς ἀσθενεῖς γριπτικούς, ἔστω καὶ ἂν οἱτοὶ πάσχουσιν ἐλαφρὰν μορφήν τῆς νόσου. 2ον) Τήρησιν ἀκρας καθαριότητος τῶν ἐσθροφύων μας καὶ ἐπιμελῆ καὶ ἐπανειλημμένην κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας πλύσιν τῶν χειρῶν δι' ὕδατος καὶ σάπωνος. 3ον) Ἀποφυγὴν ὑπερκοπώσεων καὶ ψύξεων. 4ον) Μακρὰν κινηματογράφων, συναυλιῶν, θεάτρων, καφετείων καὶ ἐν γένει κλειστῶν χώρων, εἰς τοὺς ὁποίους συναθροζονται πολλὰ συγχρόνως ἄτομα. 5ον) Μακρὰν ἀπὸ ἀσθενεῖς παρουσιάζοντας ἔστω καὶ ἐλαφρὰ συμπτώματα γρίπης. 6ον) Ἄτομα τῆς οἰκογενείας μας προσβαλλόμενα ὑπὸ γρίπης νὰ νοσηλεύωμεν εἰς ἰδιαιτέρον δωμάτιον, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ εἰσέρχεται μόνον ὁ ἰατρός καὶ τὸ ἀναλαβὸν τὴν νοσηλείαν αὐτοῦ ἄτομον. Ἐν ἐλλείψει δωματίου ἰδιαιτέρου νὰ τοποθετῆται εἰς τὴν κλίνην τοῦ ἀσθενοῦς κωνώπιον (κοινοπιέρι) ἐκ πυκνοῦ ὑφάσματος. Τὰ πτύελα καὶ ἐν γένει τὸ ἔκκριμα τῆς ρινὸς καὶ τοῦ φάρυγγος τοῦ ἀσθενοῦς νὰ ρίπνῳνται ὑπὸ τούτου ἀμέσως εἰς πυρελοδοχεῖον περιέχον ἀντισηπτικὸν διάλυμα (φαινικὸν δξὺ 5 " „). Τὰ μανδήλια, τὰ προσόψια, τὰ ἐσθροφια καὶ τὰ λινεΐματα τῆς κλίνης τοῦ ἀσθενοῦς ν' ἀπολυμαίνονται δι' ἑμὲς πτίσεως ἐπὶ 10' λεπτὰ τῆς ὥρας εἰς ἀντισηπτικὸν διάλυμα (φαινικὸν δξέος 5 % ἢ διάλ. ὑδροογύρου 1 " „) καὶ εἶτα νὰ βράζονται. 7ον) Ἀπαγόρευσις παραιμονῆς εἰς γαφεῖα, ἐργαστάσια καὶ ἐν γένει εἰς χώρους ἔνθα ἐργάζονται συγχρόνως πολλὰ ἄτομα, ἀσθενῶν πασχόντων ἔστω καὶ ἐλαφρὰν μορφήν τῆς νόσου. 8ον) Μακρὰν ἀπὸ τὸ σχολεῖον μαθηταὶ καὶ διδάσκαλοι πάσχοντες ἔστω καὶ ἐλαφρὰν μορφήν γρίπης μέχρι παρελεύσεως ἕξ ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἀπνοεΐας. 9ον) Μακρὰν ἀπὸ τὸ σχολεῖον μαθηταὶ καὶ διδάσκαλοι εἰς τὴν οἰκίαν τῶν ὁποίων νοσηλεύονται ἀσθενεῖς πάσχοντες ἐκ γρίπης. 10ον) Ἐμβολιασμὸν δι' ἀντιγριπτικὸν ἐμβολίου, ὁ ὁποῖος προφυλάσσει ἰδίως ἀπὸ τῆς θανατηφόρου ἐπιπλοκῆς τῆς γρίπης.

δ) Κ Μ ΥΤΟΥ ΗΣ. Ἀπὸ μὲνός περίπου ὁ ἡμερήσιος τύπος πλείστον Εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν ἀναγγέλλει τὴν ἐπιδημικὴν ἐμφάνισιν τῆς γρίπης, ἣτις φαίνεται νὰ παρουσιάζῃ ἀλλαγὴν μὲν βαρῦτητα μεγαλειτέραν, ἐν ἀγῶν δὲ ὅλως ἐλαφρῶν μορφῶν. Ἡ ἐμφάνισις αὕτη τῆς γρίπης κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας τοῦ 1926 καὶ τὰς ἀρχάς τοῦ τρέχοντος ἔτους εἰς τὰ διάφορα Εὐρωπαϊκὰ Κράτη προδικάλεσε μεγίστην συγκίνησιν τοῦ κοινοῦ, ὡς ἦτο ἐπόμενον εἶναι λίαν πρόσφατος εἰσέτι ἡ ἐπιδημία τῆς γρίπης, ἣν ὑπέστη ἡ ἀνθρωπότης κατὰ τὰ ἔτη 1918—1920, ἐπιδημία ἣτις κατὰ τὰς διεθνεῖς στατιστικῶς ἐπέφερε τὸν θάνατον 20 περίπου ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων· καὶ τοῦτο ἀμέσως μετὰ τὸ πέρας τοῦ ἐν Εὐρώπῃ κυρίως διαδραματισθέντος μεγάλου παγκοσμίου πολέμου, ὡς νὰ μὴ ἦρκεσαν αἱ ἐξ αὐτοῦ κολοσσιαῖαι ἀπώλειαι. Τὴν μεγάλην ἐξάπλωσιν καὶ βαρῦτητα τῆς γρίπης κατὰ τὰ ἔτη 1918—1920 ἠθέλησαν τινὲς νὰ ἀποδώσουν εἰς τὴν ἐξάντησιν τῶν ἀτόμων ἐκ τοῦ μακροχρονίου πολέμου καὶ τῆς συνεπείᾳ τούτου, κακῆς διατροφῆς. Ἀπεδείχθη ὅμως εἶτα ἐκ τῆς πορείας τῆς νόσου, ὅτι αὕτη ἐπῆρξεν ἐξ ἴσου βαρεῖα εἰς Κράτη ἅτινα δὲν εἶχον ἐξάντηθῆ ἐκ τοῦ πολέμου ὡς καὶ εἰς ἕτερα τελείως ἐξηντημένα ἐξ αὐτοῦ.

Ἐὰν παρακολουθήσωμεν τὴν ἐπιδημικὴν ἐμφάνισιν τῆς γρίπης εἰς προγενέστερα ἔτη, βλέπομεν ὅτι παρουσιάζεται ἐπιδημικῶς κατὰ διάφορα χρονικά διαστήματα καὶ ὅτι δὲν εἶναι αἱ στερήσεις καὶ οἱ πόλεμοι τὰ αἷτια τὰ προκαλέσαντα τὴν ἐπιδημίαν τῆς γρίπης, ἀλλ' ἕτερα ἐν πολλοῖς ἄγνωστα μέχρι σήμερον ἀπὸ ἐπιδημιολογικῆς ἀπόψεως. Οὕτω ἔχομεν εἰς τὴν Ἱατρικὴν βιβλιογραφίαν περιγραφὰς ἀπὸ πολλῶν ἑκατονταετηρίδων ἐπιδημικῶν ἐμφανίσεων τῆς γρίπης. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μὲ διακοπὰς, ἄλλοτε μὲν μεγαλειτέρας ἄλλοτε δὲ μικροτέρας, παρουσιάζεται πανδημικῶς βαρυτάτη νόσος προσβάλλουσα κυρίως τὸ ἀναπνευστικὸν σύστημα. Ἡ νόσος αὕτη μεταδίδεται ταχύτατα ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἄτομον καὶ ἐξαπλοῦται εἰς εὐρυτάτην κλίμακα ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, ἀπὸ χώρας εἰς χώραν, ἀπὸ κράτους εἰς κράτος ἐπωνομασθεῖσα διὰ τοῦτο morbus maxime omnium epidemicus. Ἡ βαρῦτης τῆς οὕτω ἐπιδημικῶς ἐμφανιζομένης γρίπης εἶναι τοσοῦτον μεγάλη, ὥστε οἱ ἱατροὶ ἐκίαστε νομίζουσιν ἢ ὅτι εὐρίσκονται πρὸ νέας τινὸς ἀγνώστου βαρεῖας νόσου, ἢ ὅτι οἰδέποτε μέχρι σήμερον ἐσημειώθη γρίπη τοσαύτης βαρύτητος. Οἷζ' ἦττον ὅμως, ἐὰν ἀνατρέξῃ τις εἰς προγενεστέρους ἐποχὰς ἀνευρίσκει περιγραφὰς ἐπιδημιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐνεφανίσθησαν κατὰ διαφόρους χρονικὰς περιόδους καὶ αἵτινες προσομοιάζουσιν

τὰ μέγιστα πρὸς ἀλλήλους. Πλὴν τῶν ἐπιδημιῶν τούτων τῆς γρίπης, ὧν τὸ κύριον παραγωγικὸν αἷτιον ὀφείλεται ὀρισμένως εἰς μικροοργανισμόν, οὔτινος ἡ περιγραφή καὶ ἡ ἐξεργήσις δὲν ἀποτελεῖ θέμα τῆς σημερινῆς συζητήσεως, ἔχομεν κατ' ἔτος σχεδόν, κατὰ τὴν χειμερινὴν περίοδον τοῦ ψύχους, τὴν ἐμφάνισιν νόσων τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος, μᾶλλον ἢ ἥττον βαρείας μορφῆς παρουσιαζομένων μεμονωμένως ἢ ἐνίοτε κατὰ μέρη ὑπὸ μορφῆν μικρῶν ἐπιδημιῶν Ἡ μικροβιολογικὴ ἐξέτασις τῶν νόσων τούτων ἀποδεικνύει διαφόρους μικροοργανισμούς ὡς πνευμονοκόκκους, στρεπτοκόκκους, διπλοστρεπτοκόκκους, στρεπτόκοκκον τὸν βλεννώδη, μικρόκοκκον τὸν καταρροϊκὸν κ.τ.λ., οἷς ἀνευρίσκωμεν καὶ ἐπὶ ἀσθενῶν πασχόντων βαρείαν ἐπιδημικὴν γρίπην τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος καὶ οὗς θεωροῦμεν ὡς συνυπάρχοντας μὲ τὸ κύριον ἐπιδημικὸν αἷτιον τῆς γρίπης ὡς *virus mixte* ἢ ὡς προκαλοῦντας δευτεροπαθεῖς μολύνσεις *u.o.u.*

Τὸ γεγονός ὅθεν τοῦτο ἐπιβάλλει ἡμῖν τὴν διαστολὴν τῆς βαρείας πανδημικῆς γρίπης ὡς ἡ κατὰ τὰ ἔτη 1918—1920 παρατηρηθεῖσα ἦν καλοῦμεν *influenza* ἀπὸ τῶν κατ' ἔτος παρουσιαζομένων μικροβιακῶν νόσων τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος. Γνωρίζομεν δὲ ὅτι καὶ αἱ νόσοι αἵται ὑπὸ ὀρισμένας συνθήκας δύνανται νὰ λάβωσιν ἐνίοτε περιωρισμένον ἐπιδημικὸν χαρακτῆρα ὡς ἐνθυμοῦμαι λ. χ. κατὰ Ἰανουάριον 1923 ἦτοι μετὰ 3 ἔτη ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς ἐπιδημίας γρίπης τῶν ἐτῶν 1918—1920 μετὰ τῶν στρατιωτῶν τῆς Φρουρᾶς Ἰωαννίνων. Ἐπὶ 3000 στρατιωτῶν προσβλήθησαν ἐν ὄλῳ 1131 ἦτοι πλέον τοῦ 1/3, ἐξ ὧν 160 ἔπασχον βαρείαν βρογχοανευμονίαν μὲ θνησιμότητα περίπου 62 % . Κατὰ τὰς μετεωρολογικὰς παρατηρήσεις ὡς ἐξετέλεσα τότε μετὰ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ ἐκεῖ Γυμνασίου κ. Σαγκοῦνη κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἐσημειώθη ἐν Ἰωαννίνοις βαρύτατος χειμὼν μὲ μεγάλας διακυμάνσεις τῆς θερμοκρασίας εἰς βραχὺ χρονικὸν διάστημα· οὔτω λ. χ. κατὰ Δεκέμβριον 1922 ἡ ἀπόλυτος ἐλαχίστη θερμοκρασία κατέληθε μέχρι — 4,2, τὴν 2αν ὥραν τῆς 14ης ἐνῶ ἡ ἀπόλυτος μεγίστη μέχρι + 14° 7, τὴν 14ην ὥραν τῆς 24ης ἰδίου μηνός, κατὰ δὲ τὸν μῆνα Ἰανουάριον 1923 ἡ ἀπόλυτος ἐλαχίστη θερμοκρασία κατέληθε μέχρι — 6,5 τὴν 2αν ὥραν τῆς 21ης, ἐνῶ ἡ ἀπόλυτος μεγίστη ἔφθασε μέχρι 16° τὴν 14ην ὥραν τῆς 4ης ἰδίου μηνός. Αἱ διαφοραὶ αἵται τῆς ἐξωτερικῆς θερμοκρασίας ἐκυμαίνοντο ἐνίοτε ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ 24ώρου μέχρι 15°. Ἡ βαρομετρικὴ πίεσις ἐκυμαίνετο μετὰξὺ 704,8 χ.μ. μέχρι 730 χ.μ. 8 μετ' ἀφθόνου βροχῆς, χιόνων καὶ ἰσχυρῶν ἀνέμων. Οἱ κλιματολόγοι:

οὔτοι παρίγοντες καὶ ἡ συγκέντρωσις κληρωτῶν εἰς τὴν ἑκεί φρουρὰν ἐξ ὄρεινῶν χωρίων τῆς Ἑλλάδος μὲ σχετικῶς μικρὰν ἀνοσίαν εἰς μικροβιακὰς νόσους τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος συνετέλεσαν ἐξάπαντος τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν περιγραφεισῶν νόσων ὑπὸ ἐπιδημικὴν μορφήν. Οὕτως ἐχόντων τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν αἰτίων τῆς ἐμφανίσεως τῶν ἐπιδημιῶν τῆς γρίπης νομίζω, ὅτι πρέπει νὰ εἴμεθα ἐπιφυλακτικοὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἔκφρασιν γνώμης ἐὰν καὶ σήμερον εἰσοσκόμεθα πρὸ ἰσχυροῦς πρὸ μιᾶς ἐπιδημικῆς ἐμφανίσεως τῆς γρίπης ὡς ἡ κατὰ τὰ ἔτη 1918—1920. Μεταξὺ βεβαίως τῶν κρουσμάτων, ἅτινα παρατηροῦμεν κατὰ τὴν ἰφισταμένην ἐπιδημίαν γρίπης ὑπάρχουσι πολλὰ τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ κατατάξωμεν εἰς τὴν ὁμάδα τῶν μικροβιακῶν νόσων τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος τῶν κατ' ἔτος παρουσιαζομένων, Πλὴν ὅμως τούτων, ἔχομεν ὁρισμένως καὶ μίαν ἐπιδημικὴν ἐξάπλωσιν γρίπης εἰς διάφορα κράτη, ὡς καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Πρέπει ὅμως νὰ ὑπολογίσωμεν, ὅτι ἡ ἐν Ἑλλάδι τοῦλάχιστον παρατηρηθεῖσα μέχρι σήμερον ἐπιδημικὴ γρίπη εἶναι τελείως καλοήθης προκαλοῦσα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐλαφρὰν πυρετικὴν διακύμανσιν ἄνευ σοβαρῶν ἐντοπίσεων εἰς τὸ ἀναπνευστικὸν σύστημα. Ὅστις παρηκολούθησε τὴν ἐπιδημίαν τῶν ἐτῶν 1918—1920 πρέπει νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐπιδημικὴ ἐκείνη γρίπη ἦτο, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, βαρυτάτη ὄχι μόνον λόγω τῶν ἐπικινδύνων ἐντοπίσεων εἰς τὰ ὄργανα τοῦ θώρακος, ἀλλὰ πολλάκις λόγω τῶν ἐντόνων τοξικῶν φαινομένων ἅτινα παρουσίαζε. Τοξικὰ φαινόμενα προσβάλλοντα ἐνίοτε τὸ νευρικὸν σύστημα καὶ ἐν γένει προκαλοῦντα βαρυτάτην κλινικὴν εἰκόνα καὶ τὸν θάνατον πολλάκις ἐντὸς ἐλαχίστων ἡμερῶν. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ συγκρίνωμεν τὴν τότε βαρυτῆτα τῆς νόσου ὁμοίως πρὸς τὰς μέχρι σήμερον περιγραφείσας ἐπιδημίας γρίπης εἰς προγενεστέρας ἐποχάς, πρὸς τὴν σημερινὴν ἐμφάνισιν, ἥτις εἶναι τελείως ἥπια;

Παρὰ τῆς Γραμματείας τοῦ τμήματος ὑγιεινῆς τῆς Κοινωνίας τῶν Ἑθνῶν πρὸς ἡμερῶν ἐπληροφορήθην, ὅτι ἡ παρατηρηθεῖσα γρίπη εἰς διάφορα Εὐρωπαϊκὰ κράτη παρουσίασεν εἰς τινὰ μέρη βαρυτῆτα ὡς λ. χ. ἐν Ἑλβετίᾳ, Γαλλίᾳ, Ὁλλανδίᾳ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἀλλαχοῦ ὅμως ἐσημειώθη ὑπὸ ἐλαφρὰν ἐντελῶς μορφήν. Οὕτω λ. χ. ὁ διευθυντὴς τοῦ Γερμανικοῦ γραφείου τῆς Δημοσίας Ὑγείας, νομίζει ὅτι δὲν πρόκειται ἐν Γερμανίᾳ περὶ ἐμφανίσεως τῆς ἐπιδημικῆς γρίπης, ἀλλ' ὅτι ἐσημειώθη ἔντασις τῶν μεταδοτικῶν νόσων τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος αἵτινες ἴσως κατὰ μέρη τῆς Γερμανίας ἔλαβον καὶ μικρὰν ἐπι-

δημικήν ἐπέκτασιν. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω νομίζω ὅτι δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι εὐρισκόμεθα ἐν Ἑλλάδι πρὸς μᾶς ἐπιδημικῆς ἐμφανίσεως ἠπιωτάτης μορφῆς γρίπης καὶ ἐπομένως ὅτι πρέπει νὰ εἴμεθα ἐπιφυλακτικοὶ ὅσον ἀφορᾷ τὰ προφυλακτικὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα πρόκειται δι' ἀνακοινωθέντος νὰ καταστήσῃ εἰς τὸ κοινὸν γνωστὰ ἡ Ἱατρικὴ Ἑταιρεία. Πρέπει νὰ ἀποφύγωμεν τὴν ἔκφρασιν ῥόβου, ὅτι ὑφίσταται βαρεῖα ἐπιδημία γρίπης ὑπενθυμίζουσα τὴν τοῦ ἔτους 1918—1920 ὁπότε βεβαίως θὰ ἐπεβάλλετο ἡ εφαρμογὴ ἀσθηρῶν μέτρων γενικῆς φύσεως ὡς τὰ παρὰ τοῦ κ. Κυριαζίδου προταθέντα. Νομίζω ὅτι, οὕτω μόνον ἀδικοιολόγητον πανικὸν θὰ προκαλέσωμεν. Τοῦναντίον πρέπει νὰ ἐνισχύσωμεν τὸ ἠθικὸν τοῦ κοινοῦ, ὑποδεικνύοντες κυρίως τὰ μέτρα τῆς ἀτομικῆς προφυλάξεως καὶ διαφωτίσεως τῶν ἀτόμων. Ἡ γρίπη, νόσος μεταδιδόμενη κατ' ἔξοχὴν διὰ τῶν ὑγρῶν ἀορύτων σιαγονιδίων τῶν ἐκπεμπομένων ἐκ τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος δύναται ν' ἀποφευχθῆ δι' ὠρισμένων μέτρων, λαμβανόμενων παρὰ τῶν ὑγιῶν. Οἱ ὑγιεῖς πρέπει νὰ ἀποφεύγωσι τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ ἀσθενεῖς, τὴν μεγάλην συναναστροφὴν πρὸς ἄτομα παρουσιάζοντα κατάρρους τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος καὶ ἐν γένει τὸν συνωστισμόν καὶ τὴν παραμονὴν ἐντὸς κεκλισμένων χώρων. Οὕτω νομίζω ὅτι, ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦλάχιστον, διὰ τῆς ὅσον τὸ δυνατόν εὐρύτερας διαπαιδαγωγήσεως τοῦ κοινοῦ, ὅσον ἀφορᾷ τὴν προσωπικὴν κατ' ἄτομον προφύλαξιν, τὴν ἀποφυγὴν ψύξεως, κοπώσεως, τὸν ἀερισμὸν τῶν δωματίων καὶ τὴν ἀποφυγὴν συνωστισμοῦ καὶ ἐπικοινωνίας πρὸς ἀσθενεῖς, δυνάμεθα νὰ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἀνταποκρινόμεθα πλήρως εἰς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν τῆς δι' ἀνακοινωθέντος ἐκ μέρους τῆς Ἑταιρείας ἐκφράσεως γνώμης ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὑφισταμένην ἐπιδημίαν γρίπης καὶ τὴν ἀπ' αὐτῆς προφύλαξιν. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἐμβόλιον καὶ τὴν προφυλακτικὴν ἢ θεραπευτικὴν χρησιμοποίησιν αὐτοῦ θεωρῶ σκόπιμον νὰ ἀποφύγωμεν νὰ ἐκφράσωμεν γνώμην εἰς τὸ κοινόν, ἐπαφέντες τὴν μὲν κατάλληλον θεραπευτικὴν τούτου χρησιμοποίησιν εἰς τοὺς θεράποντας ἰατροὺς ἀναλόγως τῶν παρουσιαζομένων περιπτώσεων, τὴν δὲ προφυλακτικὴν τούτου εφαρμογὴν ἀναλόγως τῆς κατὰ μέρη παρουσιαζομένης ἀνάγκης. Οὕτως θὰ ἐπιτευχθῆ ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μέχρι σήμερον ἐπιστημονικῶν δεδομένων χρησιμοποίησις τοῦ πολυμίκτου ἀντιγριπικοῦ ἐμβολίου καὶ θὰ ἀποφευχθῆ ἡ εὐρύτερα εφαρμογὴ τούτου, ἣς εἶναι τελείως ἄσκοπος.

Συζήτησις.

Σ. ΛΙΒΙΕΡΑΤΟΣ. Θεωρῶ ἀδικαιολόγητον τὴν περαιτέρω συζήτησιν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου. Ἡ κατὰ τὸ τρέχον ἔτος ἐπιδημία τῆς γρίπης εἶναι ἐλαφρῶς μορφῆς ἐντοπιζομένη κατὰ τὰς ἀνωτέρας ἀναπνευστικὰς ὁδοὺς μὴ δυναμένη νὰ παραβληθῇ οὔτε πόρρωθεν πρὸς τὴν βαρυντάτην, τὴν αἰμορραγικὴν καὶ ἀσπυκτικὴν μορφήν τῆς παρελθούσης ἐπιδημίας. Ἄπασιν οἱ περιπτώσεις τῆς κλινικῆς μου καὶ τῆς πόλεως ἕς ἐξήτασα ἐπιβεβιωῦσι τοῦτο. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ προφυλακτικὰ μέτρα κατὰ τῆς ἐπιδημίας, ἐκτὸς τῶν κοινῶν μέτρων τῆς ὑγιεινῆς θεωρῶ ἄσκοπον καὶ ἐπικίνδυνον διὰ τὸν πανικὸν ὃν θέλει προκαλέσει εἰς τοὺς κατοίκους τὴν ἐφαρμογὴν μέτρων τοσοῦτων ἀσθηρῶν, ὡς τὰ προταθέντα, δεδομένου ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῶν εἶναι ἀνωφελὴς ἕνεκα τοῦ ἡλίου τῆς ἐπιδημίας.

Β. ΜΠΕΡΝΣΗΣ. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἐὰν καὶ κατὰ πόσον ἠφίσταται καὶ παρ' ἡμῶν ἐπιδημία γρίπης, νομίζω ὅτι τὸ τοιοῦτον ποσῶς δὲν ἀμφισβητεῖται δεδομένου ὅτι πλὴν τῶν ἀπειραριθμῶν ἐλαφρῶν κρουσμάτων ἄνευ εἰδικοῦ χαρακτήρου ὑπάρχουσιν εἰσάριθμα ἐντυχῶς ἐντελῶς ὅμως τυπικὰ κρούσματα τῆς γριπώδους λοιμώξεως ἐμφανιζόμενα ὑπὸ μορφῆν ἰδίᾳ γριπώδους πνευμονίας καὶ βρογχοπνευμονίας. Ἡ συνάντησις δὲ τοιούτων κρουσμάτων ἐν μέσῳ τῶν λοιπῶν ἐπιπροαγίξει τελείως τὸν χαρακτήρου καὶ πλείστων ἐκ τῶν λοιπῶν. Βεβαίως ὅτι ἐφ' ὅσον ἡ μικροβιολογικὴ διάγνωσις τῆς γρίπης, μετὰ τὴν ἀνυποληψίαν εἰς ἣν περιῆλθεν τὸ μικρόβιον τοῦ Pfeiffer ὡς παθογόνον αἴτιον τῆς νόσου, δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἡ διάγνωσις θέλει ἐφεξῆς βασιζεσθαι εἰς μόνην τὴν κλινικὴν εἰκόνα καὶ πρὸ παντὸς εἰς τὴν ἐπιδημικὴν εἰκόνα τῆς νόσου. Ἡ κατὰ τὰ τρία ἔτη 1918—19—20 καὶ 21 κατοῦσα ἔντασις τῆς γριπώδους πανδημίας, διὰ τῆς ἀρροσποιοῦσεως τοῦ μεγίστου μέρους τῶν κατοίκων, κωλύει εἰσέτι τὴν ἐπανεμφάνισιν τῆς γρίπης ὑπὸ πανδημικὸν χαρακτήρα, καὶ δὴ ὑπὸ σοβαρὸν τοιοῦτον.

Προτάσει τοῦ Προέδρου ἀποφασίζεται ὅπως δημοσιευθῇ διὰ τῶν ἐφημερίδων τὸ καίτωθι ἀνακοινωθὲν :

« Ἡ Ἰατρικὴ Ἐταιρεία Ἀθηνῶν νομίζει, μετὰ τὴν γενομένην ἐπιστημονικὴν συζήτησιν, ὅτι δύναται νὰ ἀνακοινώσῃ ἐγκύρως τὰ ἐπόμενα ἐν σχέσει πρὸς τὴν γρίπην: Ὑπάρχει πράγματι ἐπιδημία γρίπης, ἡ ὁποία ὅμως οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν καὶ ὁμοιότητα πρὸς τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἐπιδημίαν τοῦ 1918—1920. Μάλιστα δὲ παρ' ἡμῶν, ἐν Ἑλλάδι, ἡ ἐπιδημία εἶναι τόσο ἐλαφρὰ ὥστε οὐδὲ κἂν ὑπάρχει ἀνάγκη τῆς ἐπιβολῆς ἀσθηρῶν περιοριστικῶν μέτρων. Πάντως ἡ προφύλαξις ἐπιβάλ-

λεται διὰ τῆς ἀποφυγῆς τῶν μεγάλων συγκεντρώσεων ἀνθρώπων καὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ σώματος ἐν καλῇ ὑγιεινῇ καταστάσει ἰδίως ἐκ μέρους ἀτόμων τὰ ὁποῖα εἶναι ἐξηγητήμενα ἐκ γήρατος ἢ ἀσθενείας. Καὶ περὶ τοῦτου ἄλλως ἐξέδωκεν ὁδηγίαις ἢ διεύθυνσιν Ἑταιρείας τοῦ Ἑπουργείου». Ἡ Ἑταιρεία ἐδέχθη ὁμοφώνως τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀνακοινωθέντος.